

Јулијус Ј. Ломенчик[1]
Словачки институт за књижевност Матице словачке
Универзитет „Матеј Бел“
Банска Бистрица (Словачка Република)

УДК 821.162.4.09-141 Кузмањи К.
Оригинални научни рад
Примљен: 13.3.2026.
Прихваћен: 15.4.2026.
doi: 10.5937/napredak7-65663

Кузмањијева химнична песма „Слава племенитима“

(скице за интерпретацију)

Сажетак: Циљ чланка је да посредством интерпретативних скица открије хуманистичку семантику Кузмањијеве химничке песме „Слава племенитим“ која са филозофског становишта представља класичан пример Хегелове дијалектичке тријаде. У закључку се указује на актуелну идејну поруку ове песме (данас представљене под насловом „Ко за истину изгара“) у промовисању истине, слободе и једнакости.

Кључне речи: књижевност, Карол Кузмањи, химничка песма, интерпретација, дијалектика.

Основни принципи поетике романтичарске лирике утемељени су првенствено на јаким осећањима и емоцијама, што се, сем кроз друге жанровске форме, уметнички учинковито може изразити химничком песмом. Химничка песма узвишеним речима уздиже општељудске вредности које се испољавају као добро, племенитост и лепота, као израз духовног живота појединца, народа, па и целокупног човечанства. Овај вид славословне лирике обликује природа песникове душе, која осећајно реагује на стварност која је окружује. У словачкој романтичарској књижевности најпознатије химничке песме, односно текстове песама, написали су Самуел Томашик „Хеј, Словени“ (1838, у словакизованој верзији „Хеј, Словаци“), Јанко Матушка „Над Татром сева“ (1844) и Карол Кузмањи „Слава племенитима“ (1848).

У неколико интерпретативних скица покушаћемо да објаснимо поетику химне на примеру текста Кузмањијеве химничке песме. Корени овог жанра сежу у антику, а у хришћанству химна је постала део верских обреда као слављење Бога и светаца. Кузмањијева химна се такође заснива на томе, мада је њен садржај световни. Химнички патос се код овог песника јавља тек

[1] julius.lomencik@matica.sk, https://orcid.org/0000-0002-6146-6387

у другом периоду његовог стваралаштва – у духовним песмама којима је прокламовао врлину утемељену на вери, љубави и нади. У религији је видео спознају моралног добра, истине и лепоте (Kuzmány, 1836, str. 64–66), што је у ширем смислу идентично с одређењем човека и хуманошћу. У студији, теоријској расправи О лепоти, Кузмањи је сачинио нацрт романтичарске естетике тако што је уметности одредио функцију буђења дубљих осећања људскости (Hronka, 1836, str. 61–71). У томе је полазио од естетике Георга Вилхелма Фридриха Хегела (1770–1831): „Јер лепота уметности је настала и изнова се рађа у духу, а што се дух и његова дела налазе више од природе и њених појава, то је уметничко лепо више од лепоте природе. Са формалног аспекта чак и зла помисао, која било када може човеку да прође кроз главу, достојнија је од иједног дела природе; јер у таквој мисли је вазда присутна духовност и слобода... Међутим виши моменат духа и његова уметничка лепота у односу према природи није релативна; наиме, само је дух истински, унутрашње свеобухватан, тако да је све лепо заиста тек у оној мери лепо, у којој учествује у овом вишем и уколико га то више обликује. У том смислу лепо се у природи јавља само као одраз лепоте која припада духу, као несавршен, незавршен облик, као начин који је својом суштином обухваћен у самом духу“ (Hegel, 1968, str. 10). Кузмањи је поимање људског духа преузео од једног од филозофских твораца романтизма, али је ово схватање проширио за етичку димензију човека као друштвеног бића које се остварује у националном колективу. У служби народа најпре обраћа пажњу на Бога, да би се у том делу ојачао и истовремено уверио у значај рада који ће бити тек испуњење божје воље. Из те вере настала је песма-химна „Слава племенитима“ која Кузмањијевој личности придодаје нову црту, а то је способност емоционалног реаговања на догађаје који се тичу конституисања народа. Тиме је песништву одредио јасан смер – помагати народу у образовању, култури материјалној и духовној – што потврђује изреком „служити народу свом је целокупно моје умеће“.

Иако је песма „Слава племенитима“ објављена[2] уочи револуције 1848/1849, у њој није реч о агитовању у стиховима као реакцији на мартовску револуцију, већ о хуманистичкој рефлексији са коренима можда чак и хуситским – „изгорети у име истине“. Према Павлу Вонгрејју, Кузмањи је овај кључни лајтмотив песме „нашао још током студентских дана у Немачкој,

[2] Песму није објавио засебно – објављена је као део чланка у ком је представио дотадашње активности Удружења, укључујући имена бистричких функционера. Циљ чланка био је да побуди шири одјек на друштвене активности, на шта позива читаоце у закључку: „Помозимо једни другима мушки, оштро, храбро – и Бог ће нам помоћи. Нека се багра љути. Тако је било, тако јесте и тако ће бити у свету. Несумњиво, баш тако мора бити. Једино жртва може донети славу, па чак и круна од трња је круна. Слава племенитим.“ Текст је објављен 4. априла, нешто мање од три недеље након Пештанске револуције и око две недеље након што се вест о револуцији проширила у Банској Бистрици (Kuzmány, 1848, str. 734). Звездицом после текста, аутор додаје референцу: „Може се певати као немачка 'Freiheit, die ich meine'. Али бисмо желели да неко из наше земље компонује оригиналну мелодију и пошаље нам је.“ Немачка песма Макса Шенкендорфова „Freiheit, die ich meine“ је студентска песма из Вартбуршке светковине 1817. године поводом 300. годишњице Лутерове реформације.
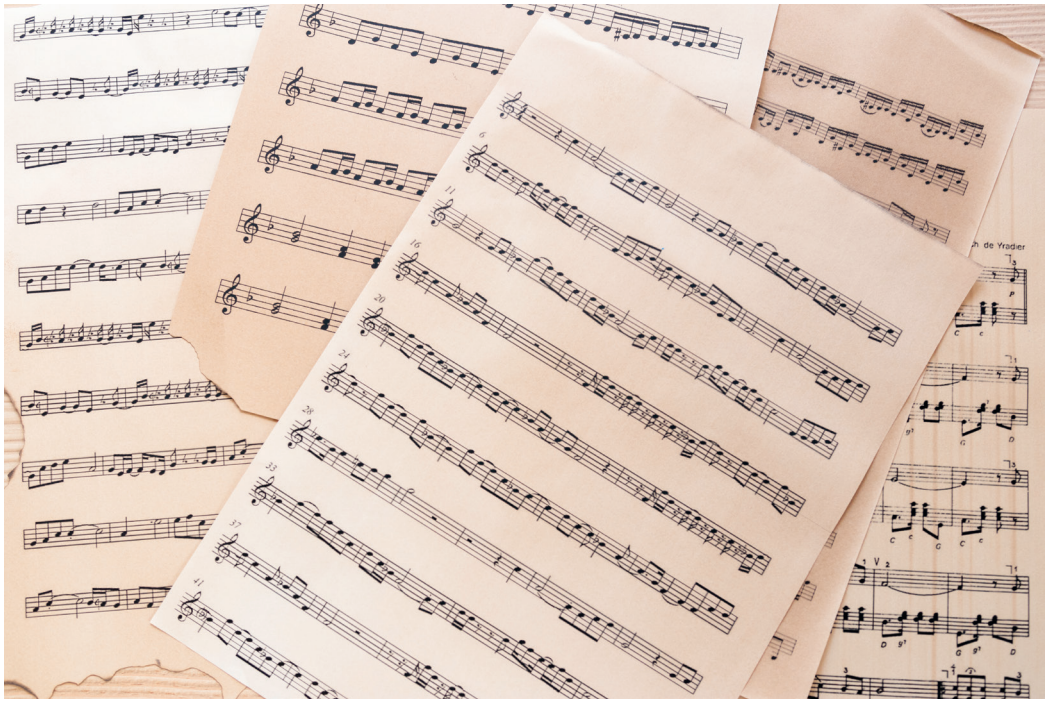

Фото: Freepik

када је дошао до текста писма учитеља Јана Хуса из Костнице, који му је и раније послужио као инспирација за роман *Лагислав* (Vongrej, 2002, str. 32). Према његовом првом рукопису, песма је написана већ 1846. под насловом „Слава храбрости“ (Hučkova, Hmel, 2014, str. 12–13). Песма је требало да буде врхунац ауторовог апела и позива читавом словачком друштву да истина и племенитост остану највише вредности упркос бројним историјским неповољним околностима и великим жртвама. Песма је израз универзалних људских идеја демократије, које је тако посебно и прецизно изразила крилатица велике Француске револуције (1789) „Liberté, egalité, fraternité“ (Слобода, једнакост, братство). Недуго затим постала је химничка песма под насловом „Ко за истину изгара“.

Песма представља дубоку хуманистичку рефлексију и њени корени сежу можда чак до хуситског слогана „изгорети у име истине“. Можда је управо захваљујући томе њен први стих „Ко за истину изгара у светој жртви“ и даље присутан усред различитих политичких преокрета не само у словачкој поезији већ и у целокупном словачком националном животу – као слоган, као сигнал, али и као својеврсна химна. Остали стихови постали су такође алфа и омега позитивних животних активности.

Шеснаест стихова у четири строфе Кузмањијеве песме ушло је у словачку културну свест у духу времена које је у поезију унело „пролећну свежу ноту“ засновану на већ новом кодификованом словачком језику Људевита Штура. Прикључивши се стандардизованом словачком језику, Кузмањијева песма добила је природан израз, чиме је постала разумљива. Њен аутор јединственим поетским апелом позива све да живот проживе као слављење истине, правде и праведности. За изражавање ове ванвременске песничке поруке Кузмањи је пронашао инспирацију у немачкој класичној филозофији од Канта до Хегела, коју је усвојио током студија у Немачкој. На њега је највише утицао професор Јакоб Фридрих Фрајс (1773–1843), који је наглашавао значај непосредних духовних врлина, повезаних са унутрашњом естетско-емотивном диспозицијом. На основу тога Карол Кузмањи је учврстио сопствене филозофске ставове, у којима је, не само под наведеним утицајем већ и из унутрашњим побуда и суштаствене личне потребе, инклинирао ка етичким и естетским вредностима како у животу човека, тако и целокупног народа. Те вредности преточио је у песму „Слава племенитима“ у форми љубави према ближњем, према човечанству уопште, и као трагање за истином уз емотивно певање о њеној лепоти. Кузмањи је сматрао да је емотивна и морална страна људског живота важан предуслов јединства духовног живота и јамство комплексне спознаје, како је учио професор Фрајс, насупрот Канту и Хегелу, и како је уосталом наглашавала и романтичарска књижевност. Из тог схватања проистекла је Кузмањијева оријентација ка истраживању бити осећања као спознајне способности и уметности као средства за схватање оних аспеката стварности који врше естетску функцију. Кузмањијеви химнички стихови примарно акцентују универзалну људску борбу за вредности попут једнакости, слободе и братства. Четрдесетих година 19. века на простору под Татрама подигао се револуционарни покрет за њихово остварење у друштвеном животу. Управо тај револуционарни покрет инспирисао је Карола Кузмањија да напише стихове којима је пре свега хтео да подстакне младу штуровску генерацију на праведну борбу за успостављање општељудских вредности. Зато се израз „Ко за истину изгара“ (касније је ушао у свест људи као наслов песме) није схватао као самопожртвованост у борби, већ као примарно „изгарање“ за племените идеале. То је значило позив на демократску полемику и спор око постизања истине чак и по цену жртве. Појам „света жртва“ овде је заправо синоним за љубав која има шансу да победи силе зла и мржње. Ови мотиви учвршћују Кузмањија на позицији романтизма. Реч је о лирском изражавању тежњи, воље и одлучности да се на дневни ред ставе вредности истине, слободе и правде – и у словачком контексту.

Песма-химна са узвишеним идејама лепоте, добра, племенитости усред револуционарних догађаја тадашњег друштва уливала је свим храбрим устаницима ентузијазам и храброст. Истовремено је у име револуционарних идеала одбацивала приземност и равнодушност које се огледају у нискости, слабости и понижењу. Кузмањијева поезија одзвањала је не само као химничка ода човечанству већ је израсла и у узвик огорчења и упозорења.

За разлику од других песама из времена романтизма, у поменутој Кузмањијевој песми нема конкретног лирског јунака. Понављањем питања „ко“ аутор се обраћа било коме – адресат његовог апела је анониман. Заправо мисли на сваког ко деловањем уздиже хуманост из ропства, ко пази да не залута на погрешан пут, већ хоће да постане творац сопствене судбине. У песничким сликама шифриране су типичне особине романтичарског јунака и могу се „ишчитати“ у целом лирском контексту песме. Аутор је одлучио да идеалног јунака слави песмом, што наглашава понављањем уводне фразе „њему моја песма славом зазвони“ у завршном стиху сваке строфе.

Кузмањијева песма није тек необавезна игра речима, није ни потрага за необичним изразима и сликама, већ је лирска рефлексија која користи речник вишег стила у намери да покрене примаоца, да га освоји и утиче на њега. Емотивним песничким сликама са снажним етичким акцентом, аутор се обраћао својим савременицима и утицао на њихово мишљење, али и деловање. Снагу идеје изградио је на класичној тријадној структури заснованој на Хегеловој дијалектичкој шеми – теза, антитеза и синтеза. Хегел је тај образац извео из саме историје, када је открио ток „светског духа“ кроз историју. Међутим Хегеловска дијалектика се не мора применити само на историју. У свакој расправи или објашњавању, ми заправо размишљамо дијалектички.

Утицај хегеловске дијалектике видљив је већ у првој строфи Кузмањијеве песме „Слава племенитима“. Реч је о класичном примеру дијалектичке тријаде, која има своју рационалну логику: први стих „Ко за истину изгара у светој жртви“ представља жртву – смрт (теза). Насупрот томе, други стих „ко за људства права живот посвети“ је контраст – живот (антитеза). Трећи стих „ко над неправдом сиротих сузу пусти“ је песничка (емотивна) допуна антитезе, а четврти стих је поетски, али и филозофски и руши претходну напетост (синтеза), а истовремено чини полазиште за нови троделни мисаони низ. Строфа је логичан завршетак следећих стихова и практично је цела обавијена у апстрактно рухо – реч је о општељудском нивоу. Звучи као слављење свих храбрих бораца који су у одбрани људских права устали против зла.

Друга строфа представља дијалектичко смењивање апстрактног и конкретног. Први стих „Када загрме топови, орао замахне“ означава конкретан смер. Слика орла овде не представља симбол слободе и неспутаности, као што је типично за штуровску поезију, већ представља симбол Хабзбуршке монархије. Синтагма „орао замахне“ наговештава конкретне околности тог времена уочи револуције. У следећем стиху са уопштеним значењем „за слободу милу крв ко пролије“ сем кључне речи у првој строфи – истина – Кузмањи истиче као идеал (достојан жртве) – и слободу. Са борбом за слободу непосредно је повезан и трећи стих са конкретним значењем шифрованим у изразу „ватрени змај“. Кузмањи је захватио мотиве словачких народних бајки, где је један од представника зла био ватрени змај. Други део стиха „ко домовину покрије“ звучи као апел за спас од надирућег зла. Поново се не обраћа „бајколиком“ јунаку који би херојским чином рашчарао „уклету земљу“. У свом тадашњем историјском положају словачки народ је био несамосталан и без сопствене територије, што је био типичан романтички мотив спасава-

ња и ослобађања народа из вековног ропства. Свим спасиоцима у знак победе песник пева „песму“ која „славом зазвони“. Кузмањијева жеља за слободом представља романтички став песника који пева у славу имагинарног јунака који ће истргнути човека из канџи „ватреног змаја“.

У трећој строфи у ауторов фокус долазе појмови узајамност и заједништво у праведном боју за универзалне људске вредности. Уз истину и слободу логично се убраја братство које је важна етичка димензија племените борбе за истину, добро и правду.

У последњој строфи песник је све мотиве преточио у контрастну слику неба и пакла: „[...] небеса открио“, „[...] пакао спалио“. Библијски мотив на основу овог контраста неба и пакла постаје плодно тло за аргументацију код значењских антонима неправда–правда, истина–лаж, добро–зло и сл. Племените људске врлине песник доводи у везу са небом, док је све нељудско повезано с паклом. У контрадикторном вредновању небеског света и света пакла Кузмањи показује склоност ка Коларовим последњим двема песмама из *Кћи Славије* (1824) – „Лета“ и „Ахерон“. Вођен чврстом вером у Бога у одбрани истине, слободе и братства, позива се на апсолутно поштовање божјих закона. Тиме се допуњује четврта вредност – једнакост свих пред Богом. У Кузмањијевом схватању Бог небесима награди праведност и племенитост људи. Човек се са поверењем може уздати у ту вечну сигурност.

У песми се иза романтичке узвишености, утемељене на рационалној логици, у потпуности скривају слогани револуционарних промена прве половине 19. века – истина, слобода, братство и једнакост. То је у модерној историји Европе означавало почетак дуге борбе за спровођење идеала хуманости и демократије. У песниковој сликовности скривена је реалност тадашњег времена, али са типичним романтичарским ставом. У њему се огледа „споменик прошлости, основа будућности“ и истовремено „романтичарска искра“ његове поезије. Напослетку Кузмањијева песма постала је један од првих словачких поетских израза романтизма. Томе у прилог говори и намерно напуштање метрике, пошто по ауторовом мишљењу такве химничке песме напросто нису намењене целом народу, већ само одређеној групи која је стасала у ненародним школама. Метрика је са својом строгошћу била у супротности са замишљеном друштвеном функцијом песме, која се могла постићи само кроз природан и општеразумљив песнички израз. Свој наум постигао је не само богатом сликовношћу већ и ефикасним стилским средствима и јасном композицијом. Употребио је средства слична дикцији старозаветних пророка, који црпе из најдубљих кутака осећајног и често узбурканог срца. Да би побудио интересовање адресата, скоро у сваком стиху поставља реторичко питање, које уједно наговештава претпостављени одговор. Сем чула, подстиче ум и дух. Садржај исказа појачава у рефренској строфи употребом анафоре, а од обликотворних средстава и сугестивну звучну слику. Преферирањем тамних фонема дочарава као да речи извиру увек из дубине, као да до читаоца из далеких црних облака допире тупи глас грома. Зато песма „Ко за истину изгара“ дан-данас има способност да подигне свечано расположење и делује не само на чула него и на ум, чиме дубоко продире у живот, без обзира на време и простор.

References/Литература

Demmel, J. (2020). *Who is burning for the truth? Karol Kuzmány and the Hungarian and Slovak elite of the Zvolen See before 1848*. In: A. Kurhajcová, P. Račko (eds). *Karol Kuzmány. Proceedings of the international scientific conference of the same name published on the occasion of the 160th anniversary of his election as superintendent*. (pp. 108–119). Banská Bystrica: Stredoslovenské múzeum [In Slovak]

Gaardeir, J. (1995). *Sophie's World.* Bratislava: SOFA. [In Slovak]

Harpáň, M. (1994). *Theory of literature.* Bratislava: ESA [In Slovak]

Hegel, G. W. F. (1968). *Aesthetics*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry. [In Slovak]

Hronka, Podtatra Entertainment. (1836). Magazine of beautiful and useful reading, edited by Karel Kuzmány. No I, Vol. III. In: B. Bystřica, Letters of Filip Machold, pp. 61-77. [In Slovak]

Hučková, D., Chmel, R. (eds.) (2014). Dictionary of works of Slovak literature of the 19th century, pp. 12-13. Bratislava: Kalligram– Institute of Slovak Literature SAV. [In Slovak]

Kuzmány, K. (1836). *About beauty. Hronka, Podtatranská Zábavnice. A magazine of beautiful and useful reading; wedenjm Karel Kuzmány*. B. Bystrica: Filipp Machold (pp. 61–77). [In Slovak]

Kuzmány, K. (1848). *Slovak life* (Spolok všeobecnej vzďelanosti v B. Bystrici). In: *Orol Tatránski*, III, č. 92, s. 734. [In Slovak]

Rosenbaum, K. and Vongrej, P. (eds.) (1967). *Karol Kuzmány 1806–1866*. Proceedings of the scientific conference of the Slovak Academy of Sciences and the Slovak Academy of Sciences on May 18 and 19, 1966, SAS Martin: Matica slovenská.

Vongrej, P. (2002). *Who burns for truth. The phenomenon Karol Kuzmány*. Martin: Matica slovenská. [In Slovak]

НАПРЕДАК
Vol. VII / No. 1
2026.

Július J. Lomenčík
Slovak Institute of Literature of Slovak Matica
University "Matej Bel"
Banská Bystrica (Slovak Republic)

Kuzmany's hymn "Glory to the Noble"
(Sketches for interpretation)

Summary

The aim of this article is to use interpretative sketches to discover the humanistic semantics of Kuzmany's hymn "Glory to the Noble" which is, from the philosophical perspective, a classic example of Hegel's dialectic triad. The conclusion points to the still valid ideological message of this hymn (today known under the title "Who Burns for Truth") in the promotion of truth, freedom and equality.

Keywords: literature, Karol Kuzmány, hymn, interpretation, dialectic